

ДОРОЖНЯ МАПА ВПРОВАДЖЕННЯ ПРИСУДОВОЇ МЕДІАЦІЇ В УКРАЇНІ

Київ, 2022

Цей документ було підготовлено в рамках проекту Ради Європи «Підтримка судової влади України в забезпеченні кращого доступу до правосуддя», який імплементується Управлінням програм співробітництва Ради Європи

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Дорожню мапу
розроблено
міжнародним
експертом Ради
Європи - Громадською
спільнотою "Українська
академія медіації".
Погляди, висловлені в
дослідженні, належать
ГС "УАМ", і не обов'язково
відображають позицію
Ради Європи

Автори:
РОМАНАДЗЕ Луїза
МАЗАРАКІ Наталія
СЕРГЄЄВА Світлана
КРЕСТОВСЬКА Наталя

Залучені експерти:
БАЛАН Ірина
КОСТІНА Ольга

ЗМІСТ

СКОРОЧЕННЯ	4
ВСТУП	5
1. Цілі запровадження присудової медіації в Україні	7
2. Моделі присудової медіації	9
3. Національний досвід впровадження присудової медіації	13
4. Оптимальна модель присудової медіації в Україні	17
5. Перший етап запровадження присудової медіації в Україні	23
6. Другий етап запровадження присудової медіації в Україні	26
7. Третій етап запровадження присудової медіації в Україні	29
ДОДАТОК	32

СКОРОЧЕННЯ

СЕРЕЄ	– Європейська комісія з питань ефективності правосуддя
АВС	– альтернативне врегулювання спорів
БВПД	– безоплатна вторинна правова допомога
БПД	– безоплатна правова допомога
ВРП	– Вища рада правосуддя
ВС	– Верховний Суд
ВСС	– врегулювання спору за участю судді
ВША НААУ	– Вища школа адвокатури Національної асоціації адвокатів України
ГПК України	– Господарський процесуальний кодекс України
ДСА України	– Державна судова адміністрація України
ЄСІТС	– Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система
ЗУ	– закон України
ІОЗМ	– інформаційно-оціночна зустріч з медіатором
КАС України	– Кодекс адміністративного судочинства України
НААУ	– Національна асоціація адвокатів України
НШСУ	– Національна школа суддів України
ОМС	– органи місцевого самоврядування
РСУ	– Рада суддів України
УАМ	– Громадська спілка “Українська академія медіації”
ЦПК України	– Цивільний процесуальний кодекс України

ВСТУП

Україна потребує покращення доступу до правосуддя, утвердження ефективної системи вирішення спорів, ефективної взаємодії судової системи та альтернативних методів вирішення спорів. Одним із найбільш універсальних інструментів є медіація, але її широке застосування обмежується недостатньою інформованістю та довірою до неї населення та органів влади. Прийняття у 2021 році Закону України “Про медіацію” разом із запровадженням стимулів до мирного вирішення спорів у процесуальному законодавстві, наявність структурованої, самоорганізованої спільноти мотивованих медіаторів зумовлює пошук ефективних шляхів вирішення зазначених питань, зокрема, запровадження присудової медіації. Іноземний досвід підтверджує, що саме активна роль суду в інформуванні та заохоченні сторін спору звертатися до процедури медіації, координація та моніторинг присудової медіації може стати запорукою якісних змін у доступі до правосуддя, у національній системі вирішення спорів, у формуванні суспільної культури мирного вирішення спорів.

Запропонована дорожня мапа запровадження присудової медіації в Україні враховує поточне соціально-економічне становище держави, стан національної судової системи, рівень розвитку спільноти медіаторів та передбачає три етапи, покликаних системно та комплексно запровадити ефективну модель присудової медіації.

Ця Дорожня мапа підготовлена в рамках проєкту Ради Європи «Підтримка судової влади України в забезпеченні кращого доступу до правосуддя» міжнародним експертом Ради Європи – Громадською спілкою “Українська академія медіації”. Висловлені в цьому документі погляди належать УАМ і не обов’язково відображають позицію Ради Європи. Авторами цього дослідження є Романадзе Луїза, Мазаракі Наталія, Сергєєва Світлана, Крестовська Наталя. До створення цього документа залучались як експерти Балан Ірина та Костіна Ольга.

У створенні цієї дорожньої мапи вагомий внесок здійснили представники судової влади, Міністерства юстиції України та представники проєкту Ради

Європи – учасники консультаційної зустрічі з моделювання присудової медіації для запровадження в Україні, що відбулась 11-12 лютого 2022 року в Одесі:

АНЦУПОВА Тетяна	суддя ВС
БАЙБОРОДОВА Ольга	асистент проєкту Ради Європи «Підтримка судової влади України в забезпеченні кращого доступу до правосуддя»
БЕРЕЗОВСЬКА Карина	помічниця голови Господарського суду Одеської області
ВЕРЕЩИНСЬКА Наталія	координаторка проєкту Ради Європи «Підтримка судової влади України в забезпеченні кращого доступу до правосуддя»
КАТАЄВА Елла	суддя Одеського окружного адміністративного суду
КУШНІР Ірина	менеджерка проєкту Ради Європи «Підтримка судової влади України в забезпеченні кращого доступу до правосуддя»
ЛІЧМАН Леонід	голова Малиновського районного суду м. Одеси
МАШАРОВА Яна	начальниця відділу по роботі з кадрами судів управління з питань персоналу ДСА України
НЬОРЛОВ Стен	голова Офісу Ради Європи в Україні, представник Генерального секретаря Ради Європи з питань координації програм співробітництва Ради Європи
ОЛІЙНИК Олександр	директор Директорату правосуддя та кримінальної юстиції Міністерства юстиції України
ПАВЛЕВСЬКА Ганна	керівниця апарату Південно-західного апеляційного господарського суду
ПЕТРЕНКО Володимир	суддя Київського районного суду м. Одеси
ПЕТРОВ Володимир	голова Господарського суду Одеської області
ПЛАХТІЙ Інна	членкиня ВРП
ТУРАК Ольга	суддя Турійського районного суду Волинської області
ШВЕЦОВА Лариса	членкиня ВРП

1. Цілі запровадження присудової медіації в Україні

Вагомим складником в удосконаленні системи правосуддя України в Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки¹ визнано розвиток альтернативного (позасудового) та досудового врегулювання спорів, зокрема, розвиток інституту медіації, удосконалення процедури врегулювання спору за участю судді, встановлення для окремих, визначених законом, категорій справ обов'язкового досудового порядку врегулювання спорів з використанням медіації та інших практик.

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну у лютому 2022 року значно погіршило стан забезпечення доступу до правосуддя, при цьому розвиток медіації визнається одним із інструментів подолання наявних проблем у сфері правосуддя, що відображено у проєкті Плану відновлення України².

Розвиток медіації без певної координації та взаємодії із судовою системою відбувається занадто повільно та несистемно, щоб надати відчутний ефект для якісних перетворень національної системи вирішення спорів. Саме тому світова практика виробила різноманітні моделі взаємодії судів та медіаторів, що передбачають визначення ролі суду, підходів до забезпечення якості медіаційних послуг, стимулів заохочення сторін спору до вирішення спорів шляхом медіації, запровадження певного ступеня обов'язковості досудового порядку вирішення спорів шляхом медіації тощо. У нинішніх соціально-економічних та правових умовах, з урахуванням стану функціонування судової системи та спільноти медіаторів України у воєнні та повоєнні часи запровадження присудової медіації має на меті:

- доповнити спектр доступних для суспільства альтернативних методів вирішення спорів;
- сприяти реформуванню системи правосуддя та покращити доступ до

1 Стратегія розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки, затверджена Указом Президента України від 11 червня 2021 року № 231/2021 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/231/2021#Text>

2 Проєкт Плану відновлення України. Матеріали робочої групи «Юстиція». Національна рада з відновлення України від наслідків війни. Липень 2022. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/justice.pdf>

правосуддя;

- забезпечити належний рівень обізнаності, наявності та доступності медіації для широких верств населення;
- зменшити навантаження судової системи;
- сформувати культуру мирного вирішення спорів у суспільстві.

2. Моделі присудової медіації

Термін “**присудова медіація**” передбачає певну взаємодію медіації та суду. Будь-який вид співпраці судів та медіації вимагає підтримки з боку національної судової влади та кожного окремого національного суду.

Рада Європи³ наголосила на важливій ролі судів у просуванні медіації та підкреслює, що судді відіграють важливу роль у розвитку медіації. Судді мають бути готові надавати інформацію, організувати інформаційні сесії з питань медіації та, де це можливо, пропонувати сторонам використовувати медіацію та/або передавати справи на медіацію. Окремо наголошується на потребі у «щирій прихильності суддів до альтернативного вирішення спорів», коли суд заохочує сторони до мирного вирішення спору.

Присудова медіація може реалізовуватися у різних моделях з огляду на такі критерії як:

1) професійна приналежність медіатора (медіатором може виступати суддя, працівник суду, зовнішній (приватний) медіатор чи медіатор, який працює в рамках програми медіації при суді).

Судді чи працівники суду як медіатори (судова медіація) діють у Німеччині, Австралії, Фінляндії, Сінгапурі та низці інших країн. Судова медіація викликає аргументи як на користь (ширші можливості для сторін домовитися, не сплачуючи гонорар приватному медіатору, повага до суддів та їх професіоналізму, притаманна їм неупередженість, конфіденційність), так і проти такого механізму (медіація не є належною реалізацією функцій судді, судді мають інший набір навичок та зовсім інший спосіб реалізації особистих повноважень)⁴.

Медіатори, які працюють у рамках програм медіації при суді, як правило, включаються до реєстру (списку) медіаторів, який формується судом на підставі певних вимог щодо підготовки та кваліфікації медіатора. При цьому суд має контролювати якість надання медіаційних послуг медіаторами, які є працівниками суду, чи до яких суд направляє сторони спору. Відповідальність за якість послуг медіаторів, моніторинг та оцінку ефективності програми медіації при суді – це плата, яку суд вносить за переваги, які програма надає суду (економія витрат та

3 European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ) Mediation Development Toolkit CEPEJ(2018)7REV URL: <https://rm.coe.int/mediation-development-toolkit-ensuring-implementation-of-the-cepej-gui/16808c3f52>

4 Shirley Shipman et al, Brown & Marriott's ADR Principles and Practice, 4th edn (London: Sweet & Maxwell)

судового часу) та суспільству (надання можливості людям вирішувати свої спори, зберігаючи контроль над процесом та результатом).

2) порядок прийняття рішення про передачу спору на медіацію (суддя, працівник суду, сторони спору).

Існують різні моделі, зважаючи на обов'язковість чи добровільність участі в медіації (першій інформаційно-оціночній зустрічі з медіатором), а також на обсяг повноважень суду (направлення чи рекомендації) у стимулюванні сторін спору звернутися до медіації.

Складовою прийняття рішення про передачу спору до процедури медіації є врахування медіабельності кожного окремого спору. Чіткі та обґрунтовані критерії вибору відповідного методу вирішення спору повинні бути доступні для сторін, щоб вони могли прийняти правильне рішення і не витратити час та не поглиблювати спір, звернувшись до неналежної процедури.

3) роль суду у механізмі медіації.

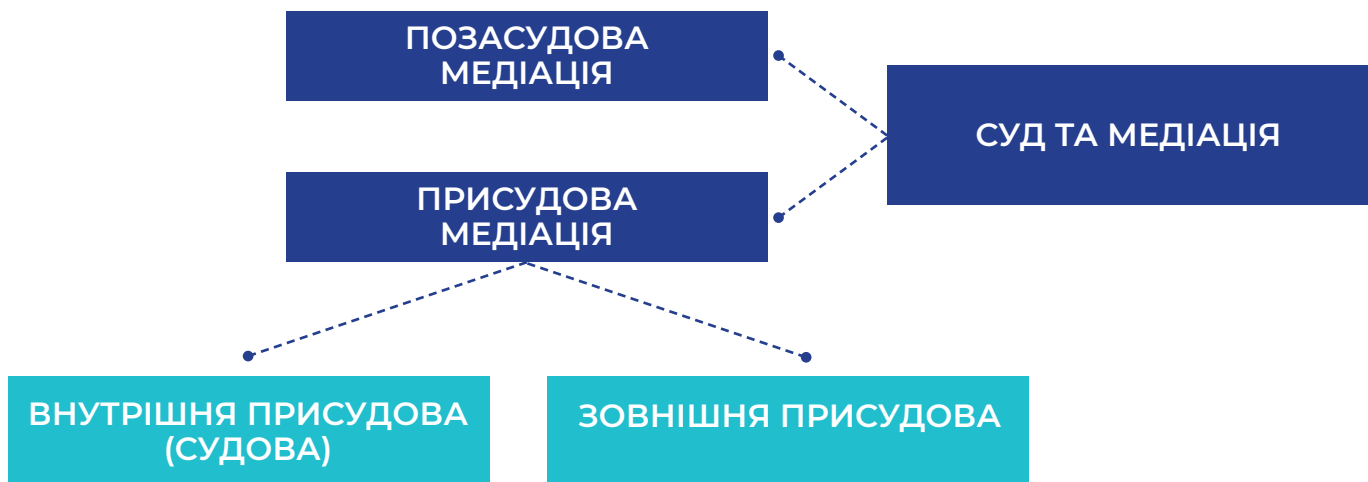
Суди можуть виступати інформаційним джерелом про медіацію, розміщуючи матеріали про медіацію та медіаторів у своїх приміщеннях та на веб-сайтах, супроводжуючи процесуальні документи інформацією про кімнату медіації та присудових медіаторів тощо. Працівники апарату суду та судді також можуть безпосередньо інформувати учасників судового процесу про процедуру медіації.

В доповнення до інформування суди можуть виконувати організаційну роль, надаючи приміщення для кімнат медіації чи здійснюючи інші організаційні заходи.

Суд може адмініструвати та управляти програмами медіації, пов'язаними з судом. У такому випадку, це зазвичай передбачає більшу включеність суду, зокрема до процесу формування реєстру (списку) медіаторів, моніторингу якості їх роботи, передання справ на медіацію тощо.

Роль судів у популяризації альтернативних методів вирішення спорів можна розглядати з точки зору стратегії судової системи, спрямованої на зменшення навантаження на цивільні, господарські та адміністративні суди шляхом заохочення сторін та сприяння їм у досудовому та позасудовому врегулюванні спорів.

Узагальнюючи вищенаведене, можна структурувати моделі співвідношення судової системи та медіації:

Позасудова медіація не має жодної прив'язки до судової системи та проводиться, як правило, за приватною ініціативою сторін для врегулювання будь-яких конфліктів чи правових спорів.

Присудова медіація характеризується активною роллю суду в забезпеченні доступу до медіації та проводиться зовнішнім або інтегрованим до судової системи медіатором для врегулювання правових спорів, у тому числі тих, що перебувають на розгляді суду. Суд при цьому уповноважений здійснювати такі заходи:

- активне інформування сторін судового провадження та відвідувачів суду щодо можливостей врегулювання спору шляхом медіації;
- забезпечення приміщення та обладнання для проведення медіації;
- створення та ведення реєстру (списку) присудових медіаторів;
- залучати працівників суду до консультування щодо можливості проведення медіації у конкретному спорі;
- забезпечувати передачу судових справ на медіацію, організовувати зворотний зв'язок та здійснювати оцінку за результатами проведеної медіації;
- збирати статистичні дані про кількість проведених медіацій та їх результативність;
- проводити моніторинг якості послуги медіації.

Присудова медіація має кілька моделей/різновидів. Так, залежно від суб'єкта, який виступає у ній медіатором, можна виокремити:

внутрішню присудову медіацію (інколи її ще називають судовою медіацією), що проводиться безпосередньо суддями або працівниками апарату суду,

наприклад, помічниками суддів;

зовнішню присудову медіацію, що проводиться обраним сторонами спору чи призначеним/рекомендованим судом зовнішнім медіатором.

Ступінь відповідальності суду за діяльність медіаторів залежить від обраної моделі взаємодії:

- суд є відповідальним за медіаторів, яких він залучає до роботи (наймає);
- суд є відповідальним за моніторинг якості роботи медіаторів, до яких він направляє сторони як за межами суду, так і в суді;
- суд не є відповідальним за якість роботи зовнішніх медіаторів, обраних сторонами з переліку медіаторів без вказівок суду.

Кожна з указаних моделей чи програм (схем) медіації має свої переваги та ризики.

Внутрішня присудова медіація дозволяє суду повністю контролювати цей процес, зробивши медіацію складовою судочинства, хоча й відносно автономною від судового розгляду. Впровадження такої моделі, як правило, супроводжується додатковими витратами з бюджету та необхідністю внесенням змін до процесуального законодавства.

Впровадження зовнішньої присудової медіації не потребує суттєвих фінансових витрат з державного бюджету та змін у законодавстві, утім потребує створення та налагодження роботи організаційного механізму взаємодії з зовнішніми для суду медіаторами.

3. Національний досвід впровадження присудової медіації

Україна має власний досвід впровадження присудової медіації, який переважно було набуто в ході реалізації кількох пілотних проєктів у співпраці з судами. Для впровадження присудової медіації у цивільному та господарському процесах існувало юридичне підґрунтя у вигляді процесуального права сторін досягти примирення на будь-якій стадії судового процесу, в тому числі з оформленням мирової угоди під час судового провадження.

Зовнішня присудова медіація

Донецька обласна група медіації у 1997 році отримала грант на розробку програм з медіації в пілотних судах Донецька та Одеси. Сутність проєкту полягала в тому, що судді передавали справи на медіацію медіаторам з груп медіації за згодою сторін спору⁵. У рамках цього проєкту на базі Одеського обласного суду та Центрального районного суду м. Одеси було проведено першу медіацію в цивільному судочинстві⁶. Отже, це була модель зовнішньої присудової медіації.

Інша модель організації співпраці судів з медіаторами була апробована Українським центром медіації (УЦМ) 2009 року в рамках пілотного проєкту в Дніпровському районному суді м. Києва. Сутність взаємодії з судом полягала у можливості присутності зовнішніх медіаторів в приміщеннях суду під час судових засідань, де медіатори намагались переконати сторони судового провадження надати згоду на медіацію їхньої справи. Попри значну активність медіаторів, у проєкті відбулось лише декілька медіацій. Цей перший досвід дозволив чітко усвідомити, що доки судді не будуть зацікавлені в передачі справ на медіацію та активно не вказуватимуть сторонам на потребу медіації, медіатори самотійно не зможуть «пробитись» до сторін⁷.

З серпня 2014 р. по липень 2015 року на території Івано-Франківської області Всеукраїнською громадською організацією «Інститут стратегічного

5 Kyselova, Tatiana, Integration of Mediation into Ukrainian Court System: Policy Paper (October 17, 2017). Council of Europe, Kyiv, 2017, URL: <https://ssrn.com/abstract=3054519> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3054519>

6 Терещенко І. История медиации через историю ООГМ, Збірка статей «5 років діалогу і 25 років медіації в Україні: від протистояння до порозуміння» [редактори-укладачі: А. Гусев, К. Гусева, Г. Похмелкіна. За заг. ред. І. Терещенко] К.: ВАІТЕ, 2019., 340 с

7 Ibid N5.

партнерства» за фінансової підтримки проєкту Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) «Справедливе правосуддя» реалізовувалась грантова програма «Медіація як альтернативний спосіб вирішення спору». До участі в цій програмі було залучено 5 судів: Богородичанський, Галицький та Калуський районні суди, Івано-Франківській міський та Івано-Франківській окружний адміністративний суди. Медіації проводились зовнішніми медіаторами, а судді та працівники судів брали участь у заходах з медіації та сприяли інформуванню сторін судового провадження. Результатом програми стало успішне завершення 12 справ з 52, відібраних для медіації.

У 2014-2016 роках Волинською обласною громадською організацією «Центр правової допомоги» за підтримки проєкту USAID «Справедливе правосуддя» та фонду «Відродження» реалізовано ініціативу з організації зовнішньої присудової медіації. Участь в ініціативі взяли 8 судів – Апеляційний суд Волинської області, Ковельський міськрайонний суд, Турійський районний суд, Луцький міськрайонний суд, Шацький районний суд, Ківерцівський районний суд, Нововолинський міський суд, Маневицький районний суд. Судді інформували сторони про можливість скористатися процедурою медіації. У рамках цієї ініціативи було проведено 36 медіацій, 12 з яких були успішними⁸.

Упродовж 2018 року громадська спілка «Українська академія медіації» за підтримки проєкту Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) «Нове правосуддя» реалізувала Проєкт «Підвищення поінформованості суддів та адвокатів щодо медіації та обізнаності громадян про медіацію для покращення доступу до правосуддя та підвищення ефективності судової влади». У пілотних судах у рамках проєкту було проведено навчальні семінари для суддів на тему: «Суд і медіація: як правильно судді запропонувати медіацію учасникам процесу, на якій стадії процесу та в який спосіб». Для допомоги суддям було розроблено та поширено Дорожню карту для судді щодо пропонування сторонам врегулювати спір за допомогою медіації, в якій покроково описано дії судді у роботі з медіабельним кейсом, а також розроблено буклет для суддів щодо медіації.

Здобутком цього проєкту стало облаштування безпосередньо в будівлях Одеського апеляційного господарського суду (нині – Південно-західний апеляційний господарський суд), Господарського суду Одеської області та Київського районного суду м. Одеси кабінетів медіації. У них громадяни мали можливість безоплатно отримати інформацію про медіацію, пройти медіаційне консультування з приводу наявного спору та взяти участь у процедурі медіації.

Після завершення проєкту УАМ разом з партнерами (пілотними судами) на волонтерських засадах продовжують підтримувати роботу кабінетів медіації задля забезпечення громадянам доступу до медіації. Згодом подібні кабінети

8 «Медіація в судах: міф чи реальність». Апеляційний суд Волинської області. URL:<https://ics.gov.ua/sud0390/11/269419/>

(кімнати) були облаштовані ще у Приморському районному суді м. Одеси та П'ятому апеляційному адміністративному суді. Отже, сьогодні в Одесі медіація доступна безплатно на базі судів усіх юрисдикцій. Досвід співпраці з судами показав доцільність залучення до інформування щодо медіації не тільки суддів, але й працівників апарату суду. Тому в усіх пілотних судах було проведено низку ознайомчо-просвітницьких заходів для працівників апарату судів.

У рамках зазначеного проєкту також було проведено соціологічне дослідження «Динаміка ставлення громадян до медіації: поінформованість та готовність до використання», що засвідчило підвищення рівня обізнаності громадян щодо процедури медіації за результатами реалізації проєкту⁹. Дослідження здійснювалось у дві хвили та дало можливість відслідкувати зміну ставлення відвідувачів суду до медіації, а також знайти відповіді на інші питання, пов'язані з інформуванням громадян щодо медіації.

Внутрішня присудова медіація (судова медіація)

У рамках спільної програми Європейського Союзу та Ради Європи «Прозорість та ефективність судової системи України» у 2008-2011 роках за допомогою голландських та німецьких експертів була апробована модель внутрішньої присудової (судової) медіації, що проводилась суддями. Судді з чотирьох областей України (Білоцерківський міськрайонний суд, Вінницький Окружний адміністративний суд, Донецький апеляційний адміністративний суд та Івано-Франківський міський суд) пройшли спеціальну підготовку та як медіатори допомагали сторонам спорів знаходити взаємоприйнятне рішення. Результатом цього пілотного проєкту стали 50 справ, переданих на медіацію в адміністративних, сімейних, трудових та земельних спорах з досягненням угоди в 72% справ¹⁰. У результаті реалізації цієї програми був підготовлений фільм з присудової медіації для використання в просвітницьких та навчальних цілях¹¹.

Окремої уваги заслуговує досвід пілотування в українських судах **процедури досудового врегулювання спору за участю судді**. І хоча ця процедура не є внутрішньою присудовою медіацією, вона безпосередньо впливає на обрання моделі присудової медіації в Україні.

З травня 2012 року у чотирьох пілотних судах України: Івано-Франківському міському суді, Івано-Франківському окружному адміністративному

⁹ Проєкт «Підвищення поінформованості суддів та адвокатів щодо медіації та обізнаності громадян про медіацію для покращення доступу до правосуддя та підвищення ефективності судової влади» URL: <https://mediation.ua/projekty/proekt-advokaty>

¹⁰ Зарецька І. Шлях до порозуміння або переговори без поразки. URL: http://jurliga.ligazakon.ua/yurtyv_detail/211

¹¹ Шлях до порозуміння або переговори без поразки URL: <https://www.youtube.com/watch?v=OZYBPgxN4m8>

суді, Малиновському районному суді м. Одеси, Одеському окружному адміністративному суді в рамках українсько-канадського проєкту «Освіта суддів для економічного розвитку» реалізовувався компонент щодо впровадження процедури досудового врегулювання спору за участю судді. Ця ініціатива реалізовувалася Офісом Уповноваженого з питань федеральних суддів Канади за сприяння Вищої кваліфікаційної комісії суддів України. Під час реалізації проєкту група суддів пройшла навчання з проведення процедури врегулювання спору за наявності згоди всіх сторін судового провадження, а також розроблено механізм передавання справ таким суддям. Як результат пілотування проєкту було підготовлено зміни до процесуального законодавства (Цивільний процесуальний кодекс України, Господарський процесуальний кодекс України та Кодекс адміністративного судочинства України), які були прийняті та набули чинності у 2017 році (Закон України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 48, ст.436)). Таким чином, сьогодні в процесуальних кодексах закріплена можливість для сторін судового провадження отримати підтримку судді у досягненні примирення, що виключає доцільність запровадження внутрішньої судової медіації з медіаторами-суддями.

Просвітницька робота є невід'ємним складником не тільки для присудової медіації, а й для розвитку медіації в цілому. Усі вищенаведені пілотні проєкти супроводжувались інформаційними компаніями для ознайомлення правників та населення з можливостями присудової медіації та медіації загалом. Буклети, стенди, плакати та інші інформаційні матеріали розміщувались та розповсюджувались у приміщеннях судів. Ось лише декілька прикладів буклетів для відвідувачів суду: «Інформація щодо можливості примирення в суді»¹², «Пам'ятка з питань забезпечення доступу до медіації в суді»¹³, «Медіація та Суд»¹⁴. Інформація щодо присудової медіації та можливості її проведення у пілотних судах розміщена на електронних ресурсах судової влади України¹⁵.

12 Інформація щодо можливості примирення в суді. URL: <https://www.pravojustice.eu/storage/app/uploads/public/603/758/4f1/6037584f1942d154434120.pdf>

13 Пам'ятка з питань забезпечення доступу до медіації в суді. URL: <https://www.pravojustice.eu/storage/app/uploads/public/603/75d/361/60375d3614c1f465648197.pdf>

14 Медіація та Суд. URL: <http://namu.com.ua/ua/info/mediation/MediationAndCourt/>

15 Медіація. URL: <https://swag.court.gov.ua/sud4872/gromadyanam/mediation/>

4. Оптимальна модель присудової медіації в Україні

Запровадження певної моделі присудової медіації повинно враховувати соціально-економічний стан держави та судової системи, законодавчі умови, ступінь розвитку спільноти медіаторів, ставлення стейкхолдерів, зокрема представників правничих професій, попередній досвід пілотування та ін.

До **ПОЗИТИВНИХ ЧИННИКІВ** запровадження присудової медіації в Україні слід віднести:

- сприятливі для застосування альтернативних методів вирішення спорів положення законодавства (Конституція України, закони України «Про медіацію», «Про третейські суди», «Про міжнародний комерційний арбітраж», «Про безоплатну правову допомогу», «Про соціальні послуги» тощо);
- сприятливі для примирення сторін шляхом медіації норми процесуального законодавства. Зокрема, ЦПК України, ГПК України та КАС України містять такі положення:
 - 1) під час розгляду справи по суті суд сприяє примиренню сторін;
 - 2) сторони можуть примиритися, зокрема за допомогою медіації, на будь-якій стадії судового процесу;
 - 3) суд з'ясовує у підготовчому засіданні питання щодо бажання сторін вирішити спір шляхом примирення, провести позасудове врегулювання спору шляхом медіації або звернутися до суду для проведення врегулювання спору за участю судді;
 - 4) суд може оголосити перерву у підготовчому засіданні якщо сторони домовилися провести позасудове врегулювання спору шляхом медіації;
 - 5) суд зупиняє провадження у справі в разі звернення обох сторін з відповідним клопотанням про проведення медіації;
 - 6) суд вирішує питання про повернення з державного бюджету 50 відсотків судового збору, сплаченого при поданні позову (апеляційної чи касаційної скарги), у разі укладення мирової угоди (примирення), відмови позивача від позову, визнання позову відповідачем, а в разі якщо такі домовленості досягнуто

сторонами за результатами проведення медіації - 60 %;

7) у вирішенні питання про розподіл судових витрат суд враховує дії сторони щодо досудового вирішення спору та щодо врегулювання спору мирним шляхом під час розгляду справи, стадію розгляду справи, на якій такі дії вчинялись.

- суттєвий рівень розвитку та здатність до самоорганізації спільноти медіаторів України. Об'єднання медіаторів діють у різних регіонах України та активно взаємодіють у важливих для розвитку медіації питаннях. Попри те, що певна кількість медіаторів опинилася за кордоном, рятуючись від війни, медіаторська спільнота зберегла свою міцність та взаємозв'язки, продовжує працювати над саморегульованими документами, проводити навчання, освітні та професійні заходи;
- розроблення саморегульованих документів медіаторами (Кодекс професійної етики медіатора, Основні засади навчання базовим навичкам медіатора, Засади навчання базовим навичкам сімейного медіатора, Рекомендації для медіаторів щодо підготовки та проведення онлайн-медіації), завершується розробка положення про Етичну раду медіаторів України, модельного Порядку розгляду звернень щодо недотримання медіаторами норм професійної етики, модельних Правил медіації, стандартів практики сімейного медіатора);
- впровадження онлайн-платформ з інформацією про медіацію та можливістю пошуку медіаторів (mediation-help.com, mediators.com.ua). Вказані платформи були розроблені за результатами діалогу спільноти медіаторів України з представниками органів судової влади як джерела, що містять міжорганізаційні реєстри медіаторів (далі - міжорганізаційні реєстри). До реєстрів вноситься інформація про медіаторів після виключно формальної перевірки відповідності вимогам ЗУ «Про медіацію», плата за користування реєстром не стягується, відбір медіаторів не проводиться. Водночас платформи містять різні фільтри для зручного пошуку сторонами конфлікту релевантного медіатора;
- визнання медіації однією з базових соціальних послуг (ЗУ «Про соціальні послуги»). Наявність досвіду реалізації пілотних проєктів та програм надання соціальної послуги медіації для осіб/сімей у складних життєвих обставинах у різних регіонах України;
- віднесення надання допомоги в забезпеченні доступу особи до медіації до безоплатної первинної правової допомоги (ЗУ «Про безоплатну правову допомогу»). Пілотування Системою БПД забезпечення доступу до медіації у сімейних та спадкових спорах у партнерстві з медіаторською спільнотою.

Значний обсяг навчальних продуктів різної спрямованості з питань медіації для працівників системи;

- широке застосування інструментів онлайн-роботи для проведення медіацій та навчання з медіації;
- підготовка суддів, працівників суду, а також викладачів НШСУ із медіації;
- наявність навчальних продуктів з питань медіації в НШСУ, НААУ;
- значна кількість інформаційних матеріалів з питань медіації для різної цільової аудиторії;
- наявність пропозицій з базової та спеціалізованої підготовки медіаторів на ринку освітніх послуг;
- широкий спектр можливостей підтримки розвитку медіації в Україні від міжнародних організацій.

Водночас існують **негативні чинники**, що потенційно стримують розвиток медіації, та подолання яких повинна враховувати запропонована модель присудової медіації:

- низька обізнаність українського суспільства (у тому числі правників та представників органів влади) щодо сутності та особливостей медіації, медіабельності спорів, пошуку медіатора, а також пов'язаний із цим низький попит на медіацію;
- недостатньо активна роль в інформуванні та пропонуванні медіації представників правничих професій та органів влади. При цьому множинність реєстрів медіаторів ускладнює інформування щодо медіації через відсутність у посадових осіб можливості рекомендувати конкретний ресурс для обрання медіатора;
- відсутність єдиної комунікаційної стратегії для судової системи, органів влади та інших стейкхолдерів;
- відсутність релевантної статистики щодо кількості медіаторів, що практикують, їх географічного розташування, спеціалізації, доступності тощо, а також кількості та успішності медіації у різних сферах;
- дефіцит фінансових та кадрових ресурсів у судовій системі, тривала судова реформа;
- відсутність сталого механізму залучення медіаторів з оплатою їх послуг задля забезпечення доступу до медіації вразливим верствам населення;
- відсутність оновленого відповідно до Закону України «Про медіацію»

державного стандарту надання соціальної послуги медіації, що ускладнює доступ до медіації за рахунок місцевих бюджетів для осіб/сімей у складних життєвих обставинах;

- воєнний стан породжує організаційні та кадрові проблеми (припинення діяльності судів, медіаторів, їх об'єднань на окупованих територіях, складнощі у відновленні їх роботи на деокупованих територіях, руйнування будівель суду, внутрішня міграція населення, відсутність сталих комунікацій через руйнування інфраструктури тощо), фінансові перешкоди (наприклад, відсутність можливості оплачувати роботу медіаторів як у держави, так і у громадян), проблеми ідеологічного плану (попри явне зростання числа конфліктів, зменшується очікування щодо можливостей мирного їх врегулювання).

Для визначення оптимальної моделі присудової медіації в Україні слід також врахувати те, що запровадження судової медіації є недоцільним, адже процесуальне законодавство України передбачає такий вид АВС як процедура врегулювання спору за участю судді. Тому судді, які в рамках пілотних проєктів чи з власної ініціативи пройшли підготовку з медіації, мають можливість для реалізації здобутих навичок та сприяння врегулюванню спорів у рамках означеної процедури. Також не вбачається можливим покладення функцій із проведення медіації на працівників суду, адже слід враховувати кадрові проблеми судової системи та значне навантаження працівників суду.

Очевидним є і те, що на сьогодні українські суди не мають фінансового ресурсу для запровадження повноцінних програм присудової медіації. Проте першочергова роль судів у просуванні медіації є безумовною, суди залишаються центром тяжіння для учасників спорів, хоча б тому що інші варіанти, у першу чергу медіація, недостатньо відомі в суспільстві.

Із урахуванням поточного соціально-економічного становища держави, стану національної судової системи, рівня розвитку спільноти медіаторів, а також інших вищенаведених чинників пропонується впроваджувати **зовнішню присудову медіацію в три етапи** із релевантним залученням усіх зацікавлених сторін – спільноти медіаторів України, органів судової влади, суддів та працівників суду, представників правничих професій та закладів вищої освіти. Дорожня карта передбачає опис заходів, які необхідно здійснити на кожному етапі із зазначенням залучених виконавців. Кожний наступний етап розпочинається з ретельного аналізу результатів реалізації попереднього.

Запропонована модель присудової медіації орієнтована у першу чергу на цивільні та господарські спори, адже розвиток медіації в адміністративних спорах

потребуватиме додаткових зусиль у законодавчій та нормативно-правовій роботі з огляду на певну обмеженість у досягненні домовленостей між приватними особами та суб'єктами владних повноважень з огляду на їх особливий статус.

Механізм забезпечення якості медіаційних послуг передбачає широку участь об'єднань медіаторів згідно з вимогами ЗУ «Про медіацію», аналіз та врахування зворотного зв'язку від сторін медіації (в тому числі через онлайн-платформи mediation-help.com, mediators.com.ua), що узгоджується зі світовою практикою та має створити умови для досягнення цілей запровадження присудової медіації в Україні.

ПОРІВНЯЛЬНА ТАБЛИЦЯ ЕТАПІВ

ЕТАП	МЕДІАТОРИ	РОЛЬ СУДУ	ЗВЕРНЕННЯ ДО ПРОЦЕДУРИ МЕДІАЦІЇ	МОНІТОРИНГ РЕАЛІЗАЦІЇ
I	Зовнішній медіатор. Сторони самостійно обирають медіатора з будь-яких доступних інформаційних джерел, зокрема, міжорганізаційних реєстрів	Інформувати та заохочувати. Відповідальний працівник апарату суду інформує сторони щодо медіації та можливості пошуку медіатора у міжорганізаційних реєстрах	Добровільне	Медіатори (у тому числі з допомогою, розробленої для них CRM-системи та форм зворотного зв'язку на онлайн-платформах з міжорганізаційними реєстрами)
II	Присудовий медіатор. Будь-який медіатор може отримати статус присудового медіатора за умови відповідності визначеним критеріям.	Інформувати, заохочувати, координувати взаємодію з присудовими медіаторами та виконувати інші організаційні функції.	Добровільне	Судові координатори на основі статистичних даних від присудових медіаторів та зворотного зв'язку від сторін медіації
III	Так само	Так само	Добровільне, а також обов'язкова участь у досудових інформаційно-оціночних зустрічах з медіатором в окремих категоріях спорів або за рішенням судді	Судові координатори на основі статистичних даних від присудових медіаторів та зворотного зв'язку від сторін медіації. Розширений збір статистики з урахуванням інформації про проведення ІОЗМ

5. Перший етап запровадження присудової медіації в Україні

Мета: підвищувати рівень поінформованості населення України щодо медіації та АВС, стимулювати використання медіації, сприяти розумінню правничою спільнотою сутності процедури медіації та готовності інформувати/пропонувати медіацію, формувати довіру до медіації.

Запровадження присудової медіації передбачає консолідацію зусиль усіх зацікавлених сторін, використання здобутків спільноти медіаторів, результатів завершених та чинних проєктів міжнародної технічної допомоги, допомоги донорських організацій.

Безумовно, наріжним каменем запровадження присудової медіації в Україні має бути широка підтримка медіації з боку судової влади загалом, та кожного окремого суду зокрема, з урахуванням поточних організаційних, фінансових та матеріальних ресурсів судової системи.

На першому етапі важливою є роль ВС, РСУ та інших органів суддівського самоврядування, а також ДСА України, які можуть сприяти посиленню активності судів в інформуванні громадян про медіацію. Вважаються доцільними розробка та затвердження РСУ рекомендацій щодо організації інформування сторін судового провадження та відвідувачів суду про медіацію.

Медіаторська спільнота України має значний досвід у створенні інформаційних матеріалів. Запровадження присудової медіації передбачає оновлення, структурування та забезпечення інклюзивності інформації про медіацію, про медіабельність спорів тощо в різних форматах, зокрема, в електронному, друкованому, аудіовізуальному вигляді. Інформаційні уніфіковані матеріали необхідно розміщувати на веб-порталі «Судова влада України» на веб-сторінках усіх судів, у приміщеннях судів. Вони, в тому числі, мають бути доступними для індивідуального використання у друкованій формі (брошури, проспекти тощо). Забезпечення організаційно-технічного супроводу інформаційної кампанії з присудової медіації має здійснюватися ДСА України, змістовного супроводу - медіаторами, а матеріально-технічного - проєктами міжнародної технічної допомоги, донорськими організаціями тощо.

Широкому інформуванню суспільства щодо можливості вирішити спір

шляхом медіації сприятиме включення відповідної інформації до процесуальних документів (наприклад, до ухвали про відкриття провадження), розміщення у широкому доступі зразків документів щодо медіації (договорів про проведення медіації, медіаційних застережень та угод за результатами медіації тощо). Наведені заходи інформаційної складової запровадження присудової медіації мають відбуватися за широкої участі спільноти медіаторів України, що буде залучена до розробки проєктів таких матеріалів.

Для досягнення сталого результату та формування образу медіації у правосвідомості громадян важливим є розроблення комплексної комунікаційної стратегії, орієнтованої на різні сфери використання медіації, різні канали просування інформації та різних стейкхолдерів. До основних видів інформування про медіацію належать:

- інформаційні матеріали в приміщеннях судів та на веб-ресурсах судової влади;
- інформаційні матеріали для сторін судового провадження, що входять до переліку розсилки, разом із процесуальними документами;
- інформаційні електронні та друковані матеріали про медіацію для представників різних цільових аудиторій, зокрема, здобувачів вищої освіти, педагогічних та науково-педагогічних працівників, представників територіальних громад, працівників органів місцевого самоврядування, ОСББ, працівників соціальних служб, поліцейських, військовослужбовців та ін.;
- інформаційні заходи різного формату (семінари, круглі столи, конференції) для представників територіальних громад, працівників органів місцевого самоврядування, ОСББ, працівників соціальних служб та ін. служб, які надають адміністративні та соціальні послуги населенню;
- знеособлені історії успіху у соціальних мережах та інших онлайн-ресурсах;
- соціальна реклама у ЗМІ;
- інформаційні матеріали на ресурсах правничих організацій та об'єднань медіаторів;
- реклама міжорганізаційних ресурсів пошуку медіатора (<https://www.mediation-help.com> , <https://mediators.com.ua>) в інфопоінтах судів та соціальній рекламі;
- створення просвітницького та рекламного контенту для найбільш популярних соціальних мереж (Telegram, Instagram, TikTok).

Запровадження присудової медіації в Україні потребує системного моніторингу за показниками: кількість справ, у яких сторони звернулись до медіації; кількість спорів, у яких сторонами досягнуто домовленостей за

результатами медіації; строки проведення медіації; категорії спорів.

На першому етапі запровадження присудової медіації спільнота медіаторів України має розробити Стандарт практики присудової медіації, модельні Правила медіації, завершити розроблення Порядку розгляду звернень щодо недотримання норм професійної етики медіатора, створити форми зворотного зв'язку на платформах з міжорганізаційними реєстрами та реєстрами об'єднань медіаторів: Крім того, вбачається за необхідне забезпечити навчання медіаторів для проведення медіації жестовою мовою.

З боку саморегулівних організацій різних юридичних професій очікується інтенсифікація інформаційних та навчальних заходів щодо медіації, розробка та проведення тренінгів для правників за стандартами CEPEJ.

Етап I

Медіатори: зовнішні медіатори. Сторони обирають медіатора з будь-яких доступних інформаційних джерел, у тому числі з міжорганізаційних реєстрів.

Витрати: сплачуються сторонами безпосередньо медіатору. Існує можливість отримання медіації як соціальної послуги.

Види спорів: переважно цивільні, трудові та господарські.

Географія: усі регіони України.

Звернення до медіації: добровільне.

Роль суду: інформування та заохочення. Працівник суду інформує та консультує сторони щодо медіації.

Суб'єкти забезпечення якості: об'єднання медіаторів.

Моніторинг: медіатори (у тому числі за допомогою, розробленої для них CRM-системи та форм зворотного зв'язку на онлайн-платформах з міжорганізаційними реєстрами).

6. Другий етап запровадження присудової медіації в Україні

Мета: удосконалити механізми забезпечення якості та доступності медіаційних послуг, створити ефективну систему координації присудової медіації з боку судової системи.

Певні кроки другого етапу можуть бути доопрацьовані в результаті аналізу та публічного обговорення впровадження першого етапу присудової медіації, що мають бути проведені та здійснені із залученням широкого кола зацікавлених сторін – представників органів судової влади, медіаторів, представників правничих професій тощо. Висновки таких обговорень повинні стати основою Концепції запровадження присудової медіації з боку судової влади.

Вбачається, що координація та моніторинг присудової медіації потребуватиме запровадження в судах окремої посади – координаторів присудової медіації, які проходилимуть відповідний навчальний курс, розроблений НШСУ з залученням медіаторів.

Однією зі складових матеріально-технічного забезпечення доступу до присудової медіації виступають наявні в судах «кімнати медіації», які можуть використовуватися як для проведення медіації, так і для проведення процедури ВСС. Водночас, у поточних умовах облаштування таких кімнат є можливим далеко не в усіх судах. Тому вказане питання може вирішуватися шляхом координації зусиль судів та місцевої влади, а також суб'єктів надання первинної правової допомоги.

Вагомим складником у забезпеченні якості медіаційних послуг є оцінка професійного рівня медіаторів та їх здатності якісно проводити процедуру медіації, а також надання сторонам спору можливості здійснення поінформованого вибору медіатора.

У рамках запропонованої моделі присудової медіації вважається за доцільне запровадити статус «присудового медіатора» через механізм формальної перевірки відповідності медіатора критеріям, що будуть визначені у Концепції запровадження присудової медіації. Такими критеріями, наприклад, можуть бути

досвід роботи, відсутність фактів недотримання професійної етики медіатора, прийняття/виконання зобов'язань щодо подання знеособленої статистики проведених медіацій тощо. Наведене потребуватиме розробки методології надання статусу присудового медіатора, що буде здійснюватися об'єднаннями медіаторів. Статус «присудового медіатора» буде надавати можливість, крім виконання своїх функцій, послуговуватися, наприклад, певною матеріальною базою, як-то: безоплатне використання «кімнати медіації» в судах; різними інформаційними ресурсами тощо. Такий підхід для встановлення статусу втілює мінімальне залучення фінансових, матеріальних та кадрових ресурсів судової системи та забезпечуватиме якість медіаційних послуг.

Покращенню координації між судовою системою та присудовими медіаторами, забезпеченню інформованості сторін судового провадження та доступності медіації слугуватиме створення окремої підсистеми (модулю) «Присудова медіація» в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі.

Доцільним є розроблення з урахуванням стандартів СЕРЕJ та розміщення у вільному доступі дистанційного курсу з медіації для правників, а також включення питань про медіацію та АВС до програм кваліфікаційних іспитів для представників правничих професій.

Для успішного впровадження присудової медіації важливо забезпечити можливість кількісної та якісної оцінки присудової медіації у розрізі окремих судів та на національному рівні, для чого слід розробити критерії оцінки результатів присудової медіації, а також розробити форми статистичної звітності щодо стану реалізації присудової медіації.

Активне застосування присудової медіації, її моніторинг та аналіз реалізації у цивільних та господарських спорах дозволить поширити принципи та механізми присудової медіації на адміністративне судочинство і використовувати в адміністративних спорах з урахуванням положень закону України «Про адміністративну процедуру».

Етап II:

Медіатори: присудові медіатори (мінімальна кількість успішних медіацій, відсутність фактів недотримання професійної етики за певний період, дотримання зобов'язання подавати статистику), сторони обирають присудового або зовнішнього медіатора із реєстрів, сформованих на онлайн-платформах (www.mediation-help.com, www.mediators.com.ua та інших).

Витрати: сплачуються сторонами безпосередньо медіатору. Існує можливість отримання медіації як соціальної послуги.

Види спорів: переважно цивільні, трудові, господарські та окремі адміністративні.

Географія: усі регіони України.

Звернення до медіації: добровільне.

Роль суду: інформувати, заохочувати, координувати взаємодію з присудовими медіаторами та виконувати інші організаційні функції.

Суб'єкти забезпечення якості: об'єднання медіаторів, судові координатори.

Моніторинг: судові координатори на основі статистичних даних від присудових медіаторів та зворотного зв'язку від сторін медіації.

7. Третій етап запровадження присудової медіації в Україні

Мета: розробити та впровадити оптимальну для України модель присудової медіації, внести зміни до законодавства щодо обов'язкових досудових інформаційно-оціночних зустрічей із медіатором (ІОЗМ) у певних категоріях спорів, закріпити повноваження суду направляти сторони спору на обов'язкову інформаційно-оціночну зустріч з медіатором.

Певні кроки третього етапу потребуватимуть доопрацювання за результатами аналізу та публічного обговорення впровадження першого та другого етапів присудової медіації. Аналітичний підсумок потрібно буде здійснювати із залученням широкого кола зацікавлених сторін – представників органів судової влади, медіаторів, представників правничих професій та ін.

Запровадження обов'язкових ІОЗМ сприятиме подальшому підвищенню рівня поінформованості суспільства щодо медіації та забезпечуватиме можливість усвідомленого вибору шляху врегулювання спору його сторонами. Під час зустрічі сторін спору із медіатором повинні вирішуватися такі завдання, як: інформування сторін спору про порядок, зміст та особливості медіації, а також визначення медіабельності спору.

Проєктом ЄС "Право-Justice" у 2021 році було реалізовано експертну місію для дослідження застосування медіації у цивільних та господарських спорах, метою якої стало визначення категорій спорів, у яких застосування медіації є найбільш поширеним та/або доцільним для запровадження обов'язкового досудового порядку. За результатами вказаного дослідження було визначено доцільним запровадження обов'язкових ІОЗМ у сімейних спорах (поділ майна подружжя; стягнення аліментів; визначення місця проживання дитини; встановлення порядку участі батьків у вихованні та контакті з дитиною; надання дозволу на виїзд неповнолітньої дитини за межі України), корпоративних спорах (оскарження рішень загальних зборів учасників товариств, органів управління; про визнання недійсними установчих документів, внесення змін до них; у спорах, пов'язаних із діяльністю органів управління товариства; у спорах, пов'язаних з правами на акції,

частку у статутному капіталі; у спорах про визнання недійсними господарських договорів, пов'язаних з реалізацією корпоративних прав) та договірних спорах.¹⁶

Для визначення категорій адміністративних спорів для запровадження обов'язкових ІОЗМ має бути здійснене окреме дослідження з урахуванням результатів перших двох етапів впровадження присудової медіації. Крім цього, пропонується наділити суддів господарської, цивільної та адміністративної юрисдикції повноваженнями направляти сторони судового провадження на ІОЗМ. Запровадження обов'язкових ІОЗМ має бути забезпечено внесенням змін до ГПК України, ЦПК України, КАС України та інших нормативно-правових актів, а також розробкою механізму забезпечення доступу до обов'язкових ІОЗМ для вразливих верств населення.

Зміни до законодавства та нормативно-правових актів також мають передбачати:

- виключення із загальних вимог необхідності проведення обов'язкових ІОЗМ у певних категоріях спорів до звернення до суду (наприклад, у випадках домашнього насильства);
- критерії належності доказів підтвердження участі в ІОЗМ;
- фінансові стимули участі сторін (наприклад, покладення судових витрат на сторону, що ухилилася від обов'язкової ІОЗМ);
- механізм документообігу щодо обов'язкових ІОЗМ з метою формування знеособленої статистики із забезпеченням захисту персональних даних та зворотного зв'язку сторін спору.

Слід наголосити на важливості проведення комплексного дослідження щодо реалізації присудової медіації для оцінки досягнутих результатів (після завершення заходів останнього етапу Дорожньої карти) та визначення напрямів подальшого розвитку присудової медіації.

16 Берт Маан, Ремко Ван Рі, Луїза Романадзе, Світлана Сергєєва, Юрій Сергєєв. Медіація у цивільних та господарських справах. Звіт підготовлений в рамках проєкту ЄС "Pravo_Justice". 2021. С.37-39. URL: <https://www.pravojustice.eu/storage/app/uploads/public/615/5ac/7f3/6155ac7f31b39168254150.pdf>

ЕТАП III

Медіатори: Зовнішні медіатори зі статусом присудового медіатора.

Вартість медіації: сплачується сторонами безпосередньо медіатору, існує механізм оплати послуг медіатора з державного/місцевих бюджетів для забезпечення доступу до медіації для вразливих верств населення.

Види спорів: усі, переважно сімейні, спадкові, споживчі, трудові, корпоративні, малозначні спори, а також окремі категорії адміністративних спорів.

Географія: усі регіони України.

Звернення до процедури медіації: добровільне, обов'язкова участь в досудових ІОЗМ в окремих категоріях спорів або за рішенням судді

Роль суду: інформування, заохочення, координація та моніторинг, забезпечення роботи кімнат медіації (за можливості їх облаштування).

Суб'єкти забезпечення якості: об'єднання медіаторів.

Моніторинг: судові координатори на основі статистичних даних та зворотного зв'язку від сторін медіації.

ДОДАТОК

ДОРОЖНЯ МАПА З ВПРОВАДЖЕННЯ ПРИСУДОВОЇ МЕДІАЦІЇ В УКРАЇНІ			
ЗАВДАННЯ	КРОКИ	СУБ'ЄКТ	ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ
ЕТАП I			
Підвищення обізнаності суспільства щодо медіації	Розробка комплексної комунікаційної стратегії щодо медіації для різних цільових аудиторій	ДСА України, суди, медіатори, адвокати, органи влади тощо	Збільшення кількості осіб, обізнаних про процедуру медіації як одного з видів АВС, та зростання попиту на медіацію.
	Розробка/оновлення наявних інформаційних матеріалів про медіацію (у тому числі шрифтом Брайля)	Медіатори, НШСУ, НААУ	Послідовна реалізація комунікаційної стратегії щодо медіації різними стейкхолдерами.
	Розробка та затвердження рекомендацій щодо організації інформування сторін судового провадження та відвідувачів суду про присудову медіацію	РСУ	Наявна достатня кількість інформаційних матеріалів про медіацію для різних цільових аудиторій, у тому числі для людей з обмеженими фізичними можливостями.
	Розробка технічного рішення та розміщення контенту про медіацію та пошук медіатора на офіційному веб-порталі судової влади	ДСА України, медіатори, суди	Судді та працівники суду активно інформують сторони судового провадження та відвідувачів суду про медіацію, її сутність, переваги.
	Розробка та розміщення на офіційному веб-порталі судової влади шаблонів документів, пов'язаних із проведенням медіації	ДСА України, медіатори,	На веб-сторінках усіх судів громадянам доступна інформація про медіацію та шаблони документів, які пов'язані з її проведенням, а також посилання на міжорганізаційні реєстри для пошуку медіатора.
	Розміщення інформаційних матеріалів у приміщеннях судів	ДСА України, суди	Сторони судового провадження разом із процесуальними документами (ухвала про відкриття провадження, ухвала про залишення позову без руху тощо) отримують інформацію
	Розповсюдження інформаційних матеріалів серед сторін судових проваджень	Суди	

	та відвідувачів судів в друкованій та електронній формах		цію про медіацію та можливість звернутися до цієї процедури, а також посилення на міжорганізаційні реєстри для пошуку медіатора.
	Визначення з-поміж працівників апарату суду особи, відповідальної за інформування з питань медіації, а також запровадження інституту судді-куратора з питань медіації	Суди	Забезпечено належне інформування про медіацію в кожному суді
Забезпечення доступності медіації	Підготовка більшої кількості медіаторів, у тому числі зі знанням мови жестів	Суб'єкти освітньої діяльності	Підготовлено достатню кількість медіаторів для задоволення попиту на медіацію в усіх регіонах
	Забезпечення доступності медіації для осіб у складних життєвих обставинах через соціальні послуги	Міністерство соціальної політики України, надавачі соціальної послуги медіації	Затверджено державний стандарт надання соціальної послуги медіації, достатня кількість медіаторів, зареєстрованих надавачами соціальних послуг (чи залучених до надання соціальної послуги медіації), отримують оплату за забезпечення доступу осіб у складних життєвих обставинах до медіації.
	Розвиток мережі медіаційних клінік у закладах вищої освіти	Заклади вищої освіти, студенти, медіатори	У вразливих верств населення є можливість отримати послугу медіації pro bono на базі медіаційних клінік та інших проєктів (зазвичай не носить постійного характеру та не має повсюдного територіального охоплення).
	Розвиток пілотних проєктів з забезпечення доступу до медіації, в тому числі онлайн, на базі різних суб'єктів (БПД, ОМС)	Медіатори, БПД, ОМС тощо	
Забезпечення якості медіаційних послуг	Імплементация процедури розгляду звернень щодо недотримання медіаторами професійної етики	Об'єднання медіаторів	Процедура розгляду звернень щодо недотримання медіаторами професійної етики, ухвалена об'єднаннями медіаторів та розміщена на інформаційних ресурсах об'єднань медіаторів
Забезпечення підтримки представників правничих	Проведення регулярних заходів з підвищення кваліфікації щодо медіації для	НШСУ, ВША НААУ, НПУ та ін.	Правники обізнані про особливості процедури медіації

професій	представників різних правничих професій		
	Розробка та проведення тренінгів для правників за стандартами СЕРЕЖ	НШСУ, ВША НААУ, НПУ	Судді, адвокати, нотаріуси та інші правники мають навички щодо залучення до процедури медіації та супроводу клієнтів у такій процедурі
Забезпечення моніторингу реалізації присудової медіації	Запровадження до форм статистичної звітності кількісних показників про звернення до процедури медіації	ДСА України	Забезпечено можливість знеособленого моніторингу кількісних показників звернення до медіації
	Розміщення на платформах з міжорганізаційними реєстрами та реєстрами об'єднань медіаторів форм зворотного зв'язку для сторін медіації	Об'єднання медіаторів	Забезпечено можливість отримання зворотного зв'язку від сторін медіації
	Розробка та запуск CRM системи для медіаторів	Об'єднання медіаторів	Розроблена та доступна для використання зручна CRM система для медіаторів як допоміжний інструмент для ефективної діяльності та збору статистичних даних
ЕТАП II			
Унормування впровадження присудової медіації	Розробка та затвердження Концепції впровадження присудової медіації	ДСА України, РСУ	Забезпечено підґрунтя для системного та послідовного впровадження присудової медіації, визначено критерії відбору присудових медіаторів
Підвищення обізнаності суспільства щодо медіації	Реалізація комплексної комунікаційної стратегії щодо медіації для різних цільових аудиторій	ДСА України, суди, медіатори, адвокати, органи влади тощо	Забезпечено системне, регулярне, комплексне інформування населення щодо медіації
	Аналіз реалізації рекомендацій щодо організації інформування сторін судового провадження та відвідувачів суду про медіацію	РСУ	

	Розповсюдження інформаційних матеріалів з питань медіації, розроблених на етапі I	Суди	
Забезпечення доступності медіації	Облаштування кімнат медіації в судах (за наявної можливості) та на базі суб'єктів надання первинної правової допомоги	ДСА України, суди, ОМС, БПД тощо	Забезпечено територіальну доступність присудової медіації для сторін судового провадження завдяки кімнатам медіації, які облаштовані в районних судах загальної юрисдикції (судах різних інстанцій, усіх юрисдикцій), або на базі органів місцевого самоврядування або органів державної влади.
	Створення нормативної та технічної бази для окремої підсистеми (модулю) "Присудова медіація" в ЄСІТС	ДСА України, ВРП, РСУ	Підсистема "Присудова медіація" функціонує і забезпечує доступ сторонам спору до присудової медіації
	Формування переліку присудових медіаторів відповідно до Концепції та методології надання статусу присудового медіатора	Об'єднання медіаторів, ДСА України, НШСУ	Створено кадровий потенціал присудової медіації
Забезпечення якості медіаційних послуг	Розробка методології надання статусу присудового медіатора	Об'єднання медіаторів, ДСА України	Забезпечено прозорий порядок надання статусу присудового медіатора
	Розробка стандарту практики присудової медіації	Об'єднання медіаторів	Стандарт практики присудової медіації ухвалено медіаторською спільнотою
Забезпечення підтримки представників правничих професій	Розробка дистанційного курсу з медіації для правників	НШСУ, ВША НААУ, ЗВО, медіатори тощо	Створено освітні компоненти для формування системи знань, умінь, навичок правника щодо використання можливостей медіації у професійній діяльності.
	Внесення змін до програм кваліфікаційних іспитів для представників правничих професій із включенням питань про медіацію	Міністерство юстиції України, НААУ, НШСУ тощо	До програм кваліфікаційних іспитів включені питання про медіацію

Забезпечення моніторингу реалізації присудової медіації	Запровадження в судах посади координатора присудової медіації	ДСА України, суди	Забезпечено інституалізацію ефективної взаємодії судів та присудової медіації
	Розробка та проведення навчання для координаторів присудової медіації	НШСУ, медіатори	Забезпечено набуття необхідних навичок та компетенцій координаторами присудової медіації
	Розробка критеріїв оцінки присудової медіації	ДСА України, медіатори	Забезпечено можливість кількісної та якісної оцінки присудової медіації у розрізі окремих судів та на національному рівні
	Розробка форм статистичної звітності щодо стану реалізації присудової медіації	Об'єднання медіаторів, ДСА України	Забезпечено знеособлений моніторинг стану реалізації присудової медіації
ЕТАП III			
Підвищення обізнаності суспільства щодо медіації	Запровадження обов'язкових досудових ІОЗМ в окремих категоріях спорів	ВР, Міністерство юстиції України, ДСА України, медіатори	Розроблено та внесено зміни до Цивільного процесуального кодексу України, Господарського процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України щодо обов'язкових ІОЗМ в окремих категоріях спорів (з поступовим розширенням переліку категорій).
	Розробка та розповсюдження інформаційних матеріалів щодо ІОЗМ (у тому числі на офіційному веб-порталі судової влади та у приміщеннях судів)	ДСА України, медіатори, суди	Наявні та широко розповсюджуються інформаційні матеріали щодо ІОЗМ для різних цільових аудиторій
Забезпечення доступності медіації	Створення механізму оплати послуг медіатора за рахунок державного/місцевих бюджетів з метою забезпечення доступності ІОЗМ та медіації для вразливих верств населення та осіб у складних життєвих обставинах	ВР, Міністерство соціальної політики України, Міністерство юстиції України, місцеві ради	На всій території України забезпечено доступ до ІОЗМ та медіації для вразливих верств населення та осіб у складних життєвих обставинах

	Забезпечення функціонування кімнат медіацій у територіальній доступності по всій Україні та можливості участі в ІОЗМ та медіації онлайн	ДСА України, суди, ОМС, БПД тощо	Забезпечено доступ до ІОЗМ та медіації онлайн/офлайн
Забезпечення якості медіаційних послуг	Розробка стандарту проведення обов'язкової ІОЗМ	Об'єднання медіаторів	Стандарт проведення ІОЗМ ухвалено медіаторською спільнотою
	Запровадження інструменту для отримання зворотного зв'язку від сторін спору	ДСА України, об'єднання медіаторів	Забезпечення надходження інформації для оцінки якості медіаційних послуг
Забезпечення підтримки представників правничих професій	Проведення заходів з підвищення кваліфікації правників щодо організації ІОЗМ	НШСУ, ВША НААУ, НПУ тощо	Правники обізнані про механізми організації і проведення ІОЗМ
Забезпечення моніторингу реалізації присудової медіації	Розробка та реалізація механізму документообігу щодо обов'язкових ІОЗМ із забезпеченням можливості формування знеособленої статистики, із забезпеченням захисту персональних даних	ДСА України, об'єднання медіаторів	Забезпечення надходження інформації щодо реалізації присудової медіації та формування релевантної статистики
	Проведення комплексного дослідження про реалізацію присудової медіації	ДСА України, об'єднання медіаторів	Визначення напрямів подальшого розвитку присудової медіації